

Przedmowa

Zarówno na arenie międzynarodowej, jak i w wielu krajach różnych regionów świata można mówić o wrastającym znaczeniu praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych. Zostały one uznane za pełnoprawnego członka rodziny praw człowieka, wyzwalając się ze statusu „biednego kuzyna” praw osobistych i politycznych¹. Istotny wpływ na ten proces miały zapewne cyklicznie pojawiające się okresy recesji lub po prostu dekonjunktury gospodarczej z ich dewastującymi skutkami społecznymi, tak jak to miało miejsce w przypadku ostatniego światowego kryzysu finansowego i ekonomicznego zapoczątkowanego upadkiem banku Lehman Brothers w 2008 r. Uzmysłowiły one nie tylko rządzonym, lecz także rządzącym, że pełne uznanie i implementacja praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych, sięgających swoją historią do Konstytucji Jakobińskiej z 1793 r. jest kwestią o fundamentalnym znaczeniu nie tylko dla jednostek i grup, lecz także dla egzystencji państwa i wspólnoty ludzkiej opartej na poszanowaniu godności i wolności człowieka. Funkcją tych praw jest bowiem stworzenie dla każdego warunków zapewniających godne życie i osłonę przed obniżeniem poziomu realizacji lub odebraniem świadczeń publicznych, dysfunkcją systemu zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia, ryzykiem związanym z bezrobociem, a w efekcie marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Funkcją tych praw jest też przeciwdziałanie skutkom nierówności społecznych i korygowanie tych ostatnich. Trzeba też pamiętać, że w dużym stopniu to właśnie poczucie niesprawiedliwości związane z nierównym dostępem do owoców postępu cywilizacyjnego postawiło na porządku dziennym pytanie o legitymizację systemu rządów opartych na wolności i demokracji, a także wydaje się być źródłem społecznego poparcia dla często populistycznej argumentacji, kwestionującej legitymizację organizacji i instytucji międzynarodowych opartych na tych wartościach, w tym Unii Europejskiej.

Fundamentalnym dokumentem w dziedzinie praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych, który wyznacza ich uniwersalne standardy jest przyjęty w 1966 r. Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Socjal-

¹ Nawiązujemy tutaj do porównania zawartego w obszernym dziele: *B. Saul, D. Kinley and J. Mowbray* (red.), *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Commentary, Cases and Materials*, Oxford 2014, s. 1.

Przedmowa

nych i Kulturalnych. W chwili ukończenia tego tomu traktat ten został ratyfikowany przez 168 państw ze wszystkich kontynentów. Towarzyszy mu, jako osobny traktat międzynarodowy, Protokół Fakultatywny, który ustanawia procedury skargowe i dochodzeniowe w sprawie naruszeń praw chronionych Paktem. Opracowanie i publikacja niniejszego Komentarza ma na celu wyjaśnienie przede wszystkim na podstawie dorobku mechanizmu implementacyjnego obu wymienionych traktatów, tj. Komitetu Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych, i doktryny przedmiotu znaczenia przepisów w nich zawartych i zasygnalizowanie problemów interpretacyjnych.

Praktyczny wpływ praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych zależy jest od wielu czynników, ale podstawowe znaczenie mają ich percepcja ze strony organów i instytucji powołanych do ich ochrony i stosowania oraz ich internalizacja przez jednostki i grupy oraz społeczeństwo obywatelskie. Stąd wzięła się intencja wydania tego Komentarza. Należy mieć nadzieję, że okaże się on pomocny w pracy legislatorów, funkcjonariuszy instytucji państwowych i samorządowych, sędziów, adwokatów i reprezentantów innych zawodów prawniczych, a także środowiska akademickiego, w tym studentów, oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

Autorzy zdają sobie sprawę, że rozpoznawanie standardów praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych, a także procedur stworzonych dla ich implementacji jest procesem ciągłym. Obecnie nabral on szczególnych wymiarów, albowiem prawa te są łączone ze zjawiskami, które decydują o naszym życiu nie tylko w wymiarze indywidualnym i grupowym, lecz także globalnym, nie tylko na poziomie krajowym, lecz także międzynarodowym. Jeszcze stosunkowo niedawno wydawało się, że np. takie zjawiska jak inwestycje wydobywcze, handel międzynarodowy, patenty na lekarstwa, migracja i szukanie schronienia przed prześladowaniami, problem otyłości i palenia tytoniu, eksterytorialna odpowiedzialność państwa za działalność biznesową przedsiębiorstw podlegających jego jurysdykcji w innych krajach nie mają wiele wspólnego z prawami gospodarczymi, socjalnymi i kulturalnymi. Dzisiaj związki te nie są już kwestionowane, ale proces ich zrozumienia oraz uchwycenia w kategoriach praw, których jednostka i grupy mogą dochodzić, jest jeszcze daleki od zakończenia. Autorzy są świadomi tego, że publikacja ta będzie wymagała z czasem uaktualnienia w świetle rozwoju praktyki, postępu w badaniach, przyroście materiału normatywnego i wzbogacania interpretacji praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych, w tym w ramach orzecznictwa Komitetu Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych w sprawach skargowych. W tym przedsięwzięciu zasadniczą rolę odegrają reakcje Czytelników tej publikacji.

Przedmowa

Autorzy pragną podziękować Narodowemu Centrum Nauki za poparcie udzielone projektowi „Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych – Komentarz”, którego rezultatem jest ta publikacja.

W imieniu autorów: *Zdzisław Kędzia i Anna Hernandez-Polczyńska*

Poznań, 1 czerwca 2018 r.